

KATEŘINA

V. A. Žukovskému na památku 22. dubna

1838

(Úryvky z epické básně)

Jen se, dívky, nemilujte
s Moskaly a pány:
Moskali jsou cizí lidé,
pohrají si s vámi.
Moskal žertem pomiluje,
v žertu jde zas k jině.
Odjede — a děvče mladé
od zármutku zhyne.
Má-li srdce po čem tesknit,
s písní tiše vadne.
Nenajde však v širém světě
utěšení žádně.
Milujte se s hochy, jen ne
s Moskaly a pány.
Pomilují, zanechají,
zůstanete samy.

Neposlechla Kateřina
matky ani otce, —
vojáka si oblíbila,
jak velelo srdce.
Se svým milým po zahradě
co se nachodila,
až tam osud svůj i sebe
marně zahubila.
Máť ji darmo večer volá, —
kde se děvče skrývá?
Kde se s milým scházívala,

tam i v noci bývá.
Mnoho noci hnědé oči
sladce líbávala,
až tu divná pověst o ní
po vsi kolovala.
Ať zlí lidé, klevetníci,
říkají, co chtějí:
miluje a netuší, že
hoře nemine ji.

Přiletěly divné zvěsti.
V pochod zatroubili.
Voják šel — a jeho milé
hlavu šátkem skryli.
Netrápí ji hanba — ať si
lidé hledí na ni.
Jako píseň sladké slzy,
hořké milování.
Slíbil jí druh černobrvý,
jestli nezahyne,
slíbil, že se jistě vrátí
ke své Katřině.
Bude ženou Moskalovi —
smutek zažene jí.
Ať zlí lidé, klevetníci,
říkají, co chtějí.

Nestýská si Kateřina,
slzu stírá s lící
a děvčata večer bez ní
chodí po vesnici.
Nestýská si Kateřina
s duší zarmoucenou,
ke studánce v noci chodí

s vědry na ramenou.
Potichoučku beze svědků
u studánky dlívá,
stojí, stojí pod kalinou,
smutnou píseň zpívá,
plnou stesku, až své větve
kalina k ní sklání.
Ráda je, že cestou nikdo
nezahléd ji ani.

Ne, neteskní Kateřina,
na milého čeká,
v novém šátku u okénka
hledí do daleka.
Čeká dál a dál se těší,
čas už letem kvapí,
srdce divná bolest svírá,
slabost zlá ji trápí.
Jako bledý stín se plouží
a už sotva dýše...
V zápeci hle, kolébku již
pohoupává tiše.
A sousecky — co zlých řečí
matce donášely:
»Ne darmo k vám Moskalové
v noci přicházeli.
Dcerku máš, že krásnější je,
nežli každá jiná.
Ne nadarmo kolébá teď
Moskalova syna.
Co hledala, taky našla...
Tys ji vyučila!«
Kež by vás, vy klevetnice,
hoře potrefilo,

Taras Ševčenko, Vlastní podobizna z mládí

jak to děvče, co vám v posměch
syna porodilo.

Kateřino, srdce moje,
běda tobě, běda! —
Zloba lidská se sirotkem
v klidu žít ti nedá.
Kdo tě přijme s pozdravením,
osud ulehčí ti? —
Otec, matka — cizí lidé —
těžko s nimi žítí.

Zas je zdráva Kateřina,
v chalupě se skrývá,
u okénka dítě hýčká,
okénkem se dívá.

Hledí — nikde, nikde není!
Kdo ví, jestli přijde?
Šla by plakat na zahradu,
shlédli by ji lidé.

Jenom večer v sadě chodí,
když se slunce sklání,
k srdci tiskne synka svého
v tichém vzpomínání:

»Tady jsme se scházivali
každý večer znova,
a tam... Synku, synáčku můj!«
Pláč jí převal slova.

Raší už a rozkvétají
višně v tichém sadě.
Jako dříve Kateřina
chodí po zahradě.
Nezpívá si Kateřina,

jak si zpívávala,
tenkrát, když se pod víšněmi
s milým scházivala.
Zmlkly všechny její písně
ve stesku a hoři.
Jak zlé vědmy sousecky ji
klevetami moří.
Posměšky a zlobné řeči
slýchá kolem všude ...
Kde jsi, milý černobrvý,
kdo mne chránit bude?
Daleko druh v širém světě,
nevidí, jak je jí,
jak se jí tu posmívají,
jak ji urážejí.
Možná, že tam za Dunajem
dávno leží v hrobě,
nebo do Moskvy se vrátil,
jinou našel sobě?
Ne, milého za Dunajem
kulka netrefila.
Nenajde si lepší děvče,
nežli ona byla.
Ať si třeba v Moskvu jede,
či v kraj dálných moří,
k žádnému, než k své Kateřině
láskou nezahoří.
Černé brvy, hnědé oči
po své matce měla,
jenom šťastný úděl matka
dát jí zapomněla.
Bez štěstí jsi na tom světě
jako kvítek v poli:

rve tě vítr, slunce spálí,
kveteš komukoli.
Omývej si, Kateřino,
slzičkami líce,
Moskali už jinou cestou
dávno vrátili se.

II

Divný na tom světě
lidský osud bývá,
a ta svoboděnka
kde se asi skrývá?
Jedněm osud přeje,
v samém zlatě sedí,
třeba že jen vládnou,
o štěstí nevědí.
Štěstí, svobodu jim
nikdo nezávidí:
chodí v zlatém plášti,
za slzy se stydí.
Vezměte si zlato,
bohatství i statky,
jen ty hořké slzy,
ty mi vraťte zpátky.
Odplaví mé slzy
hoře do neznáma,
zašlapu svůj osud
bosýma nohama.
Proto jsem já vesel,
bohatý a smělý,
jako by mně širé
dálky náležely.

Co vy hnědé oči za odměnu máte,
za cizím teď plotem hořké slzy lít!
Děvčátka, vy hleďte, ať si nezádáte,
byste nemusely za Moskalem jít,
byste nebloudily, jak teď ona bloudí,
marně neptaly se, zač vás lidé soudí,
proč vás nikdo nechcepodsvou střechu vzít.

Hle, jak osud Istitivě zahrává si s vámi.
Moskal pomíloval, děvče zanechal.
Osud nevidí, zda vinny jste tím samy,
lidé vidí, ale co jim cizí žal?

»Aťsi zhyne, když ji všichni opustili,
proč na sebe dříve pozor nedalal.«
Hleďte, děvčátka, ať jednou ve zlé chvíli
nechodíte světem hledat Moskala!

Časem najde koutek i pes bez domova,
i sirota někdy ruku laskavou.
Nadávky zná, rány, necitelná slova,
ale neuslyší hanět matku svou.

Jenom dítě lásky blátem poházeli,
utrápit je chtějí, duši ubít v něm.
Na koho už vaši psi by štěkat měli,
když ne na to dítě, co spí za plotem?

Jeho snědé líčko, hlava tmavovlasá,
jeho černé brvy, všecka marná krása
neobstojí věru nikdy před světem.

IV

Nešumí to vítr bujný,
neláme to stromy.
Není nejhuř, smrt když přijde,
život matčin zlomí.
Ať ji třeba sirá země
navždy v klín svůj vzala,
budiž jí jen čest a sláva,
a památka stálá.
Ať sirotka lidé rani
posměšnými slovy,
popláče si, uleví si
nad milými rovny.

Ale tomu — jaká naděj
v širém světě zbývá?
Otec zapřel ho a matku
tůň pod ledem skrývá.
Koho najde opuštěný,
kdo mu druhem bude?
Písek po cestách a hoře,
jež s ním chodí všude.
Snědou krásu, černé brvy
každý na něm vidí.
Neskryla máf panskou lásku
před soudem zlých lidí.

V

Šel kobzar, šel do Kyjeva,
cestou usedá si.
S ním, mošnamí ověšený,
hošík černovlasý.
Únavou se hlava kloní,
na slunci teď dříme.
Kobzar zpívá — starodávnou
píseň uslyšíme.
Kdo jde kolem, grošík dává,
precílík perníkový,
lidé — slepci ze soucitu,
mládež sirotkovi.
Řekne děvče: »Ubožátko,
v hadrech, nožky bosy ...
Jaký osud i s tou krásou
na svět přineslo sí!«

Jede kočár do Kyjeva,
krásné šestispřeží,
veze pána, s dětmi paní,
koně tryskem běží.
Najednou se zastavili,
kde žebráci sedí.
Paní z okna rukou kyne,
na to děcko hledí.
Drobné peníze mu hází,
vlídně na ně kývá.
Hledí pán — a odvrací se,
ve voze se skrývá.
Poznal on ty hnědé oči,
poznal černé brvy,
nepřiznal, že křivdu spáchal

na své vlastní krvi.
Paní na jméno se táže.
»Ivas.« »Jak je milý!«
Vůz se rozjel, mraky prachu
dítě zahalily.

Spočítali panské groše,
potom k boží chvále
k východu se pomodlili,
šli svou cestou dále.

PEREBENDĀ

Perebendā starý, slepý
znám je v celém kraji,
všude kolem potlouká se,
na kobzu tam hraje.
A jak hraje, děkují mu
lidé srdcem vděční.
Písně smutek rozhánějí,
i když zpěvák teskní.
Za plotem si najde znova
denní stůl i lože,
bez přístřeší, bez domova —
těžký úděl, Bože!
Ať zlý vítr nad ním duje,
nevěší on hlavy,
usedne a zanotuje:
»Oj, nešumte, trávy!«
Zazpívá a myslí na svůj
život osiřelý,
zateskní si tichým hlasem,
za plotem jak sedí.
Takový je Perebendā,
věru, divný svatý!
»Čalého« si zpívat začne,
k »Hrdliče« se vrátí,
pak s děvčaty na výhoně
»Hrica«, »Frajerenku«,
»Serbina« a »Šenkýtku« zas
s mládenci tam v šenku.
S ženáči o hodech spolu
(kde zlou tchyni mají)
o té cestě pod topoly,
o zeleném háji,

na bazaru o Lazaru,
pak, by pravdu znali,
vážně, zdlouha, zazpívá jim,
jak Síc plundrovali.

Takový je Perebendā,
věru, divný svatý!
Zazpívá a zasměje se,
hned to v pláč obrátí.

Věje vítr, povívá si,
letí v širé kraje,
kobzar sedí na mohyle,
na kobzu si hraje.
Vůkol všude step jak moře,
širé moře siné —
vánku chvění přes mohyly
letí po rovině.
Sedý vous, čupřinu bílou
vítr rozevívá,
ulehne a naslouchá teď,
jak si kobzar zpívá.

Když se srdce směje, oči plakat chtějí...
Naslouchá mu vítr... Stařec sedí skryt
v stepi na mohyle, by ho neviděli,
aby vítr mohl slova rozhodit,
aby neslyšeli... Vždyť to boží slovo,
po vůli si srdce s Bohem rozmlouvá,
svobodně tu zpívá jenom k boží slávě,
dumka na kraj světa cestu volnou má.
Lítá vysoko jak orel sivokřídlý,
až tam do blankytu křídly zamávat,
sedne na slunce a ptá se ho, kde bydlí,

odkud ráno vstává? A kam chodí spat?
Moři naslouchá a mluví k černé hoře:
»Proč jsi němá? kdo ti tvoje písně vzal?«
A zas vzhůru k nebi, — na zemi je hoře,
na ní koutku není nikde v šíř ni v dál,
tomu, kdo vše ví a kdo rád poslouchává,
o čem mluví moře, odkud slunce vstává,
není, kdo by v světě pod střechu ho vzal.
Sám je mezi námi, jak to slunce v dáli,
lidé ho tu znají, vždyť ho nosí zem,
kdyby samotnému někdy naslouchali,
nad stepí jak zpívá, mluví nad mořem,
ti nad božím slovem, nad starcem se smějí,
hlupákem ho nazvou, pryč ho odhánějí,
ať si táhne k moři, štěstí hledá v něm!

Dobře máš, kobzare starý!

Dobře, otče, děláš,
s větrem zpíváš, povídáš si,
na mohyle sedáš.

Choď jen dál, holoubku sivý,
až se srdce ztiší,
zaspívej si, posteskni si,
kde tě neuslyší.

Aby tobě neodřekli,
hrej, co mají rádi.
Skákej, čerte, jak pán káže,
proto je pán tady!

Takový je Perebenda,
věru divný svatý!
K veselici zanotuje,
hned to v pláč obrátí.

Petrohrad 1839

DUMKA

K čemu mám své černé řasy,
k čemu černé oči,
k čemu mám svá mladá léta
veselá a dívčí?
Moje mladá krásná léta
naplano jen kvetou,
oči pláčou, černé řasy
váním větrů blednou.
Srdce vadne, bloudí smutné
jako ptáček v kleci,
k čemu mám svou mladou krásu.
když přec nemám štěstí?
Těžko je mi, sirotkovi,
v širém světě žítí,
příbuzní jsou jako cizí,
s kým mám hovořiti?
Nikdo se mne neotáže,
proč pláčou mé oči,
není komu bych já řekla
touhu, již mám v srdci.
O čem srdce jak holoubek
vrká dnem i noci,
nikdo se ho neotáže,
pláče bez pomoci.
Cizí lidé neptají se,
k čemu též se ptáti?
Jen ať pláče sirotina,
ať svá léta ztratí!
Nuže plačte, plačte oči,
dřív než zem vás sklízí,
hlasitěji, lístněji,
ať vás větry slyší,

ať zanese bujný vítr
až za modré moře,
k zrádným, černým, drahým očím
bezmezné mé hoře!

Petrohrad 1839

IVAN PIDKOVA

V. I. Šternbergovi

I

Bylo kdysi v Ukrajině —
hřměla děla, řvala;
přeslavná Sič Zaporožců
panovati znala.
Panovali, dobývali,
za volnost se bili —
minulo — jen mohly tu
v širém poli zbyly.
Mohly ty převysoké,
kde kozácké tělo
do kytajky zavinuté
dávno ztrouchnivělo.
Mohly ty převysoké
temní se jak hory,
tiché vedou o svobodě
s větry rozhovory.
Svědek slávy, odkaz dědů
do kraje se dívá
a vnučkosu nese v rosu,
píseň o nich zpívá.
Bylo kdysi v Ukrajině —
bída tancovala,
žalost v šenku kořalenku
kolem podávala.
Bylo dobře v Ukrajině —
dnes je všechno jiné...
Vzpomeňme si, snad si srdce
trochu odpočine.

46

II

Černé mračno za Lymanem,
nebe slunce kryje,
modré moře jako šelma
sténá, tu zas vyje.
Dněpru hrdlo zatopilo...
»Nuže, chlapci milí,
na bajdaky! Moře bouří —
zahrajme si chvíli!«
Rozběhli se Zaporožci —
Lyman čluny kryli.
»Bouři moře!« — zazpívali.
Vlny zavířily;
kolem vlny jako hory,
nebe ani země,
srdce bije... To je něco
pro kozácké plémě.
Plují, plují, zpívají si;
moře řve a ječí,
vpředu otaman je vede
slavně v nebezpečí.
Prochází se po bajdaku,
hasne lulka milá,
rozhlíží se semo-tamo,
kde by práce byla.
Čupřinu si za ucho dal,
vous si na prst vine,
zvedl čapku — čluny stojí.
»Nepřítel ať zhyne!
Nepojedem do Synopu,
páni otamani,
v Cařihrad jdeme k sultánovi

47

TARASOVA NOC

na návštěvu, páni!«
»Dobře, baťku-otamane!« —
kolem zabouřilo.
»Díky!« — Nasadil si čapku.
Moře zavířilo.
Pan otaman po bajdaku
chodí, lulka hoří,
přítom mlčky do vln hledí
v rozbouřeném moři.

Petrohrad 1839

Na rozcestí kobzar sedí,
na svou kobzu hraje;
kolem děvčat kruh a chlapečů
květem máku vlaje.
Hraje kobzar, vyzpěvuje
o té slavné chvíli,
kdy kozáci s hordou, s Lachy,
s Moskaly se bili;
jak se v neděličku ráno
všichni scházivali;
jak kozáčka v zelenavé
rošli pohřbívali.
Hraje kobzar, vyzpěvuje —
učí bídu smáti.

»Byla kdysi hetmanština,
už se nenavráťí;
kdysi jsme tu panovali,
více nebudeme . . .
Nikdy na kozáckou slávu
nezapomeneme!
Ukrajino, Ukrajino!
Srdce, matko moje!
Vzpomenu-li na tvůj osud,
pláče srdce moje!
Kde s župany červenými
slavné kozáctvo je?
Kde jsou tvoji hetmanové,
kde je volnost tvoje?
Kam se ztratilo to všechno,
co tu kdysi bylo?
Či snad mohly — tvé hory

moře zatopilo?
Mlčí hory, bouří moře,
mohly se chmuří;
nad kozáků dětmi vrazi
panují a zuří.
Bouří moře! Mlčte hory!
Vítr polem letí!
Nad osudem krutým plačte,
vy kozácké děti!

Táhne mračno od Lymanu,
druhé táhne z polí;
zatesknula Ukrajina,
osud zlý jí bolí.
Zatesknula, zesmutněla,
z očí pláč se line.
Nikdo ji už nezachrání...
Vždyť kozáctvo hyne;
hyne sláva, domovina;
zkáza krajem letí;
vyrůstají v Ukrajině
nepokřtěné děti;
milují se neoddaní,
mravnost pošlapána;
kostely a svatá víra
židům zaprodána!...
Jak ty kavky v širém poli
Laši, uníati
slétají se — není kdo by
radu mohl dáti.
Tu se ozval Nalyvajko —
kavky odletěly!...
Ozval se i kozák Pavluk —
za nimi vzlét' smělý!

Taras Trjasylo se ozval,
slza stéká slaná:

»Ubohá má Ukrajino,
Lachy pošlapaná!«

— — — — —
— — — — —
— — — — —

Taras Trjasylo se ozval
chránit viru naši,

orel šedivý se ozval;
zachvěli se Laši!

Taras Trjasylo se ozval:

»Dost už smutku, páni!
s Poláky se bíti spějme,
místo naříkání!«

Přes tři dny a přes tři noci

Trjasylo se bije,
od Lymanu do Trubajlu
pole trupy kryje.

Unavil se kozák statný,
těžce roztesknil se,

za to zlý pan Koněcpolský
tuzé veselil se;

svolal k sobě všechnu šlechtu —
hodovali, pili.

Svolal Taras kozáky své,
aby poradili:

»Bratři moji, soudruhové,
věrní otamani!

Co budeme nyní činit,
poradte mi, páni? ...

Hodují zas čerti-Laši,
vítězství už slaví!«

»Jen ať slaví, jen ať pije
dále na své zdraví!
Nechť ti prokletí se bavi!
Jen co slunce zajde,
matka noc pak poradí nám —
kozák Lacha najde.«
Lehlo slunce za horami,
hvězdy zazářily,
kozáci jak temné mraky
Lachy obklíčili.
Když stál měsíc vprostřed nebe,
začla děla hřmítí;
vzbudili se páni Laši —
není kam se skrýti!
Vzbudili se páni Laši,
nepovstali více;
vzešlo slunce — mrtvých Lachů
leží na tisíce.

Havranům zvěst nesou Alty
zkrvavené vody,
že zde mají z Lašků-pánků
připravené hody.
Havrani se slétávají,
budí velkomožné;
k bohu vroucně modlíti se
kozáctvo jde zbožné.
Zakrákaly černé vrány,
klovajíce oči;
zaspívali kozáckové
píseň této noci —
této noci, plné krve,
jež se slavnou stala

pro Tarasa, pro kozáctvo —
a zlé Lachy sklála.

Nad říčkou, kde proudem tekla
kozácká krev věrná —
v širém poli tráva roste,
mohyla se černá.
Sedí havran na mohyle,
z hladu teskně kráče...
Kozák na minulé časy
vzpomene a pláče.«

Umlk' kobzar, zasmušil se:
struny doznívají.
Kolem děvčata a chlapci
slzy utírají.

Vyšel kobzar na ulici —
aby smutek zahnal,
chlapcům k tanci, k veselosti
zaspíval a zahrál:

»Ať je to ta nebo ona,
sed'te děti pěkně doma,
já mám žalost, já jdu k šenku,
tam si najdu svoji žínku,
najdu žínku, počastuju,
s nepřitelem požertuju.«

Petrohrad 1839